

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 12 – Biocider i vardagsvaror

[Här kan du lyssna på programmet.](#)

I avsnittet medverkar Anneli Rudström som är rådgivare och Margareta Daho som är inspektör på Kemikalieinspektionen. Programledare är Helena Vogel, webbredaktör. (Publicerat den 4 mars 2020)

HELENA: 0:00:13 I dag ska vi prata om biocider, och kanske framför allt varor som är behandlade med biocider. Biocider är en sorts bekämpningsmedel som kan användas för att bli av med skadedjur, som till exempel råttor och insekter. Det kan också användas för att få bort oönskade mikroorganismer, typ bakterier och alger och svamp och sånt. Men biocider kan också finnas i vanliga prylar, som till exempel sportkläder, skärbräddor, madrasser och duschslangar. Men varför då? Gör de någon nytta i våra vardagsprylar, eller kan de tvärtom vara skadliga? Välkommen till Kemikaliepodden som är en samtalspodd från Kemikalieinspektionen för en kemikaliesmart vardag. Och i dag ska vi alltså prata om vanliga varor som har behandlats med biocider. Och jag som leder programmet i dag heter Helena Vogel och är webbredaktör här på Kemikalieinspektionen, och till min hjälp har jag två av våra experter. Det är Anneli Rudström som är rådgivare här hos oss och som jobbar mycket med just biocider. Välkommen.

ANNELI: 0:01:21 Tackar.

MARGARETA: 0:01:23 Och så är det Margareta Daho. Du är inspektör här på Kemikalieinspektionen och jobbar bland annat med att inspektera företag som säljer biocidbehandlade varor. Välkommen du också.

MARGARETA: 0:01:33 Tack.

INTERVJUARE.: 0:01:35 För det första så tror jag att vi måste reda ut det här med biocider och vad det är för någonting, så att det blir lite tydligare. Anneli, vad är en biocid för någonting?

ANNELI: 0:01:46 Ja, precis som du sa i inledningen så är biocider ett slags medel som man använder för att bekämpa skadliga organismer. Det är medel som är designade för att döda eller på annat sätt kontrollera levande organismer, och i och med det så finns det en potentiell risk även för andra organismer än de man vill bekämpa. Och ja, av den anledningen har man bestämt att biocider ska kontrolleras noga innan de får säljas och användas, och därför krävs det alltså ett godkännande av oss här på Kemikalieinspektionen för biocidprodukter.

INTERVJUARE.: 0:02:20 Men hur används såna här biocider då?

ANNELI: 0:02:24 Ja, det finns många olika typer av biocider och de används också på väldigt olika sätt. Till exempel räknas desinfektionsmedel som biocidprodukter, till exempel vanlig handsprit. Även vissa konserveringsmedel är biocider, som träskyddsmedel till exempel. Medel mot skadedjur är klassiska exempel också, typ råttbekämpningsmedel eller myggmedel.

INTERVJUARE.: 0:02:48 Okej, så biocider är som en typ av bekämpningsmedel som används för att bli av med till exempel ohyra eller bakterier eller så. Men de kan alltså också förekomma i vanliga vardagsvaror, som en sporttröja eller en skärbräda?

ANNELI: 0:03:07 Man kan vilja behandla en vara mot dålig lukt på grund av till exempel bakterietillväxt, eller så kan det vara ett duschdraperi som är behandlat för att förhindra mögel på det. Det används kanske i första hand när en vara kommer att utsättas för fukt och samtidigt är svårt att tvätta, till exempel ett hockeyskydd eller en motorcykelhjälm eller så.

INTERVJUARE.: 0:03:29 Vilka olika varor är det som kan vara biocidbehandlade? Maggan?

MARGARETA: 0:03:34 Ja, det vi ofta ser i vår tillsyn är sportutrustning då. Hjälmor och skydd och sånt som Anneli nämnde, men det kan också vara helt andra saker, till exempel kylskåp, tandborstfodral, arbetskor, strumpor, lite sånt. Biociderna kan också finnas i en sandlåda som man köper som byggsats och sätter ihop hemma i trädgården, och det kan också finnas tillsatta i vanliga sportkläder och sporttröjor eller träningstajts till exempel.

INTERVJUARE: 0:04:07 Mm, men det kan alltså vara väldigt många olika saker låter det som. Och jag tänker att det kan verka praktiskt att en sporttröja är antibakteriell och så, men vad är baksidan med den här typen av behandling av varor?

MARGARETA: 0:04:23 Det har visat sig att såna här ämnen som används i textilierna kan sköljas ut och hamna i avloppsvattnet vid tvätt och det ger då i sin tur en del problem i vattenreningsverken och även i vattendrag och sjöarna efter reningsverken. Och sen kommer slammet från reningsprocessen innehålla en del av de här ämnena, och det slammet kanske sprids på åkrar som jordförbättring, och det är då inte önskvärt att det finns såna biocider som hamnar i jordbruksmarken på det viset. Klädproducenterna själva säger att de här plaggen har behandlats just för att man inte ska behöva tvätta dem så ofta. Men vi tror inte riktigt att konsumenterna sorterar ut till exempel träningskläder med biocidbehandling från tvättkorgen hemma, utan snarare att det är mer troligt att de här behandlade kläderna hamnar i tvättmaskinen tillsammans med den vanliga tvätten.

INTERVJUARE: 0:05:19 Ja, det låter ganska troligt. Men de här ämnena som det handlar om som sköljs ut efter tvätt, vad kan det vara för ämnen?

MARGARETA: 0:05:30 Ja, det vi ser nu för tiden i tillsynen här, det har varit silver i olika former. Det är då bakteriedödande och har tillsatts därför. Och det förekommer andra ämnen också, som zinkpyrition som används mot mögelsvamp, eller permitrin som kan användas mot myggor och loppor till exempel.

INTERVJUARE.: 0:05:55 Mm. Och jag tänker det här är ett problem när ämnena kommer ut i miljön, men om det är en tröja eller något annat klädesplagg som är biocidbehandlat som man har nära huden, kan det då vara ett problem för hälsan också? Anneli?

ANNELI: 0:06:12 Ja, det är lite svårt att svara på generellt eftersom det är väldigt olika beroende på vilket biocidämne som varan är behandlad med. Vissa ämnen med desinficerande egenskaper misstänks till exempel kunna bidra till ökad antibiotikaresistens. Men det är snarare ett problem på samhällsnivå som inte direkt drabbar den som har plagget på sig. Men sen har man andra ämnen som till exempel ska skydda mot insekter, och de kan vara skadliga på andra sätt. Men risken beror också på vilken utsträckning som du exponeras för ämnena. Så att ja, jag skulle nog ändå säga att framför allt är det här ett problem för miljön. Många vattenlevande organismer är känsliga för till exempel insektmedel och de här ämnena tenderar att hamna i våra vatten till slut via tvätt och så vidare.

INTERVJUARE.: 0:07:07 Men är det vanligt då att varor är behandlade med biocider, Maggan?

MARGARETA: 0:07:12 Ja, för vissa varugrupper har det varit väldigt vanligt, till exempel i kylskåp. Det kan vara svårt att veta också om det finns en biocidbehandling, eftersom det inte alltid framgår på ett tydligt sätt att de är behandlade. Och sen går det lite trender i det här, och det kan bero på varifrån varorna kommer. Det kan vara till exempel vanligare i importerade varor som säljs på en global marknad.

INTERVJUARE.: 0:07:41 Mm, men om man tar det här kylskåpet till exempel, vad gör biociderna för nytta i kylskåpet?

MARGARETA: 0:07:49 Ja, det vet inte riktigt vi här, men vi tror att tillverkarna vill ge en känsla av att maten håller sig fräschare längre. Men det är tveksamt om det har någon sån effekt egentligen. Möjligen kan det göra lite nytta

i fläktfiltret, för där samlas det en del damm och fukt som blir en fin miljö för mikroorganismer.

INTERVJUARE.: 0:08:12 Okej, jag förstår. Men får man sälja biocidbehandlade varor hur som helst, eller finns det några regler för det här, Anneli?

ANNELI: 0:08:23 Nej, nu för tiden så finns det regler för de här varorna. De får bara vara behandlade med verksamma ämnen som är tillåtna inom EU, och i vissa fall behöver produkterna vara märkta med information om behandlingen. Även de varorna som inte behöver vara märkta ska man som konsument kunna fråga och få svar på om de är behandlade med något biocidämne. Men det krävs inget förhandsgodkännande från oss på Kemikalieinspektionen för att få sälja såna här biocidbehandlade varor. Det gäller bara själva biocidprodukterna som vi pratade om i inledningen.

INTERVJUARE.: 0:09:00 Jag förstår. Du Maggan, du jobbar som inspektör här på Kemikalieinspektionen, och det betyder att du är ute i affärerna titt som tätt och kontrollerar att affärsinnehavarna känner till de här reglerna och ni kontrollerar också om varor har den märkning som de ska ha enligt lagstiftningen då. Hur brukar det vara? Känner affärerna till de här reglerna?

MARGARETA: 0:09:24 Vi ser oftare någon sorts märkning nu än för fem år sen då reglerna var helt nya och vi började kontrollera märkningen på det här området. Men de märkningar vi hittar i dag är väldigt sällan tillräckligt bra, utan behöver då utvecklas eller kompletteras lite grann. 2019 hade vi ett tillsynsprojekt tillsammans med Sveriges kommuner på det här området, och då hittade vi någon typ av brist i märkningen hos så mycket som fyra av fem varor som vi kontrollerade.

INTERVJUARE.: 0:09:53 Brister hos fyra av fem varor alltså. Det är ganska mycket. Men vad är det för brister ni hittar då när ni är ute och inspekterar det här?

MARGARETA: 0:10:03 De vanligaste felen är avsaknad av hela märkningen då, att man har missat det där, eller att den är på fel språk, för här i Sverige måste

märkningen vara på svenska. Och sen är det också vanligt att de inte har angett vilken som ... vilken biocid man har använt vid behandlingen.

INTERVJUARE.: 0:10:23 Okej. Måste det här vara angivet på varan som man köper?

MARGARETA: 0:10:31 Ja, om den är behandlad och det finns något påstående om att varan har en effekt som kan komma från en biocid, då måste man tala om vilket ämne varan är behandlad med och varför, till exempel för att minska dålig lukt och om man som användare sen behöver vidta någon försiktighetsåtgärd. En sån åtgärd skulle kunna vara till exempel att man ska undvika att tvätta varan.

INTERVJUARE.: 0:10:57 Nu ska vi titta och klämma och känna lite på lite grejer här tänkte vi. Du har tagit med lite saker som ni har hittat när ni har varit ute på inspektion. Maggan, vad är det du har tagit med här för någonting?

MARGARETA: 0:11:14 Ja, det här första då är ett par röda boxningshandskar från en vanlig sportaffär nere på stan. Det är då angett på förpackningen att det finns antimicrobial treatment. Och just när det gäller boxningshandskar då, såna här grejer som används under vårt arbete och som blir fuktiga av svett, de utgör en väldigt trevlig miljö för mikroorganismer, och då kan det avges obehagliga dofter efter ett tag. Och det här kan man motverka med en sån här biocidbehandling, och just den här typen av utrustning kommer aldrig att tvättas i tvättmaskinen, så risken att biociden sen ska hamna i vattenmiljön är väldigt liten och samtidigt så kanske den här biocidbehandlingen förlänger livstiden för sportutrustningen då, vilket ju förstås är väldigt bra.

INTERVJUARE.: 0:12:11 Just det, så att just i boxningshandskarna så kanske det inte är så dumt med sån här biocidbehandling då.

MARGARETA: 0:12:18 Nej, det kanske kan vara motiverat. Den är svår att hålla ren.

INTERVJUARE.: 0:12:22 Mm, jag förstår. Men sen har vi en t-shirt som ligger här, en tränings-sport-tröja.

MARGARETA: 0:12:30 Ja, det är en tunn polyestertröja där det också står att den har en anti-odor-behandling. De har angett silver där också faktiskt. Och det är då så att om man har sin svettiga träningströja liggandes i väskan, så glömmer man ta upp den så att den inte får torka ordentligt, då kommer den att bli en härlig miljö för bakterierna att växa och frodas i, och man får de där dåliga lukterna. Och då kan man även här motverka den här bakterietillväxten genom att tillsätta en biocid i tyget. Men det tråkiga med just biocider i sporttröjor är att användaren av den här tröjan sannolikt kommer att lägga den i tvättmaskinen ganska regelbundet, och då riskerar biociderna att läcka ut i miljön. Så att det är mycket bättre om man kan vänja sig vid att hänga den på tork efter träning och tvätta den när det behövs.

INTERVJUARE.: 0:13:29 Mm, och jag tänker att om man tvättar den ofta så kanske effekten försvinner också efter ett tag.

MARGARETA: 0:13:35 Ja, eftersom ämnena läcker så är det nog så.

INTERVJUARE.: 0:13:38 Ja. Ja, och sen så var det ett par hörlurar också. Såna här som man sätter in i öronen, såna här små ploppar. Är det någonting som också kan vara biocidbehandlat?

MARGARETA: 0:13:53 Ja, i det här fallet har vi hittat ett par hörlurar då som är antibakteriellt behandlade enligt förpackningen. Jag vet inte om det någonsin har varit ett problem med bakterier på den här typen av varor, och kanske har man tänkt att det mer ska skydda lite om man nu skulle låna ut hörlurarna. Men det verkar lite osannolikt att en biocid skulle kunna göra någon nytta då.

INTERVJUARE.: 0:14:17 Mm, precis. Ja, jag förstår. Men om jag ska ge mig ut och handla någon sådan här grej nu då, kan jag veta ... syns det på varan om den är biocidbehandlad eller ej?

MARGARETA: 0:14:33 Ja, man får lov att titta på vad det står på varan och man kan också titta på nätet ifall det finns mer information på butikens webbsida. Det kan till exempel stå att artikeln är luktfri eller antibakteriell, och då

finns det risk att varan är biocidbehandlad. Men annars så tycker jag att så fort man undrar så ska man fråga. Man har rätt att få veta om det finns en biocidbehandling.

INTERVJUARE.: 0:15:01 Mm, och det kan alltså stå att varan är luktfri, eller hur brukar den här märkningen se ut?

MARGARETA: 0:15:11 Ja, man får leta lite efter märkningen, för det är inte riktigt reglerat hur den ska se ut. Vi vill gärna att märkningen ska vara synlig utanpå en eventuell förpackning och bredvid varan på webbsidor så att man som konsument vet om detta när man köper varan. Men det är inte ett lagkrav, utan märkningen kan också dyka upp i en bruksanvisning eller en instruktionsbok, och i extrema fall kan den finnas på ett kvitto också. Men om det saknas ett påstående om biocideffekt, till exempel antibakteriell då, så finns det situationer då företagen inte är skyldiga att ta fram märkning om biocidbehandlingen trots att den finns där. Men de ska alltid kunna redogöra för behandlingen om man ställer frågor som konsument, och kunskapen måste de skaffa sig.

INTERVJUARE.: 0:16:01 Så att om man är osäker, då ska man fråga i butiken där man är och handlar helt enkelt.

MARGARETA: 0:16:07 Ja. De har visserligen 45 dagar på sig att ta fram den här informationen, men det kan också hända att de kan svara direkt, på en minut.

INTERVJUARE.: 0:16:16 Ja, man får hoppas det. Nu har vi kommit fram till det avsnitt i programmet när vi svarar på frågor som har kommit in till oss på Kemikalieinspektionen, och du, Anneli, du är en av de som jobbar med att besvara såna här frågor. Vad får vi för frågor om biocidbehandlade varor?

ANNELI: 0:16:41 Vi får faktiskt inte så jättemycket frågor om behandlade varor, och jag tror att det beror på att det är ett ganska okänt område än så länge. Det vi brukar få frågor om är gamla filter som kan vara

behandlade mot mal och impregnerat virke. Så de här är väldigt vanliga frågor som vi får. Så jag har tagit med mig två såna exempel.

INTERVJUARE.: 0:17:01 Mm, och första frågan handlar just om såna här gamla filter, va?

ANNELI: 0:17:04 Ja, precis. Här har vi ett exempel på filtfråga. ”Hej, jag har ärvt fina gamla yllefiltar och på en av filtarna står det att den är impregnerad mot mal och då har jag förstått att filten är full med DDT, och vi bör väl göra oss av med den. Eller vad kan man annars göra med den?”

INTERVJUARE.: 0:17:23 Och hur har ni svarat på det här nu då?

ANNELI: 0:17:25 Ja, då brukar vi svara att det stämmer att ylleprodukter förr ibland behandlades med malmedel som kunde innehålla till exempel DDT, och vi brukar ge rådet att man, om man vill behålla filtarna, kanske kan använda dem som dekoration, till exempel på en soffa eller en säng eller så, men att man bör undvika att ha filtarna i direktkontakt med huden och att låta barn använda dem, eftersom barn är extra känsliga. Och det här rådet baseras helt och hållet på försiktighetsskäl för att undvika att utsätta sig för den här typen av ämnen i onödan. Och så brukar vi säga att om man vill göra sig av med gamla yllefiltar så rekommenderar vi att man lämnar in dem på brännbart på kommunens avfallsanläggning och inte i textilåtervinningen, och det här är för att få dessa ämnen att försvinna ur kretsloppet för textilier.

INTERVJUARE.: 0:18:17 Mm, jag förstår. Men bra att undvika att gosa för mycket med dem med andra ord.

ANNELI: 0:18:23 Precis.

INTERVJUARE.: 0:18:25 Och sen, nästa fråga handlar då om sånt här impregnerat virke som kan finnas i gamla träsyllar och balkar och sånt.

ANNELI: 0:18:33 Ja, så här lyder en sån fråga. ”Hej. Vi har upptäckt att bjälkarna i golvet innehåller kreosot. Huset byggdes 1960. Kan det fortfarande vara farligt? Vi har också en liten mur av gamla telefonstolpar på

tomten, troligen även de kreosotimpregnerade. Kan man odla vid muren?”

INTERVJUARE.: 0:18:55 Mm, spännande frågor. Vad har ni svarat där?

ANNELI: 0:18:59 Ja, vi brukar svara att den direkta hälsoriskerna med kreosotimpregnerat virke framför allt gäller de yrkesarbetare som utför impregneringen. Och om det inte förekommer någon direkt exponering för människor så blir det ingen hälsorisk. Så att det vi i allmänhet brukar rekommendera när det gäller kreosotimpregnerat virke är att man ska undvika ofta förekommande hudkontakt. Särskilt viktigt är det att barn undviker det eftersom de är känsligare. Men det är inte fallet vid den här typen utav konstruktion som de frågar om i den här frågan, så vår bedömning blir att man inte behöver vara orolig för att det ska vara farligt. Det är också väldigt länge sedan bjälkarna impregnerades eftersom det är ett så gammalt hus då.

INTERVJUARE.: 0:19:45 Precis.

ANNELI: 0:19:47 Och sen när det gäller frågan om telefonstolpar i trädgården så brukar vi rekommendera ett säkerhetsavstånd på cirka en halvmeter till en meter från stolparna till sin odling, men i regel är den här typen utav stolpar så gamla att de mesta av ämnena som har använts vid impregnering redan har avgetts och redan avgetts alltså när stolpen var i tjänst, när den fortfarande användes som telefonstolpe.

INTERVJUARE.: 0:20:18 Mm, vad bra.

ANNELI: 0:20:19 Mm, så skriver vi ... Vi har ett faktablad som heter Information om impregnerat virke på vår webbplats där man kan läsa lite mer om man är intresserad.

INTERVJUARE.: 0:20:28 Mm, det är jättebra. Jag har ... jag vet att jag själv har såna här impregnerade saker i trädgården.

ANNELI: 0:20:34 Det är väldigt vanligt som det verkar.

INTERVJUARE.: 0:20:36 Ja, jag kan tänka mig det. Tack för bra frågor och bra svar, Anneli. Den här podden börjar närma sig sitt slut, men jag tänkte att vi skulle avsluta med att ni får dela med er utav några tips till alla där ute som funderar på de här frågorna nu och som kanske vill försöka undvika onödiga biocider när de är ute och handlar. Anneli, har du några tips?

ANNELI: 0:21:01 Man kan titta efter om det står något påstående om en effekt innan man köper varan, till exempel att den inte kommer lukta dåligt eller att den är antibakteriell. Så det är ett tips. Man kan ställa frågor i butiken om varan innehåller några biocidämnen och om de inte kan svara direkt så måste de ta reda på svaret inom 45 dagar. Och sen i stället för att köpa biocidbehandlat kan man till exempel låta sina svettiga träningskläder lufttorka ordentligt innan man får möjlighet att tvätta dem, och så försöka vädra sin sportutrustning och undvika fukt där det lätt kan bli bakterietillväxt.

INTERVJUARE.: 0:21:41 Okej, det ska vi tänka på. Maggan, dina bästa tips när det gäller biocidbehandlade varor?

MARGARETA: 0:21:49 Ja, jag tänker att vi behöver få ner all onödig användning av biocider och andra miljöfarliga ämnen i samhället och att vi ska noga överväga om vi behöver den här ofta faktiskt miljöfarliga behandlingen mot dålig lukt i till exempel en träningströja eller en handduk, eller om vi lika gärna kan klara oss med att tvätta tröjan och låta den lufttorka. Många köper i dag biocidbehandlade tröjor till exempel för träning, men sen lägger de dem ändå i tvättmaskinen efter träningen och då kunde man lika gärna varit utan den här extra behandlingen som sprider såna här ämnen lite här och där, inte minst vid tvätt då, till avloppsvattnet. Och så ska vi inte heller glömma det här att somliga av biociderna misstänks kunna bidra till antibiotikaresistens, och det vill vi verkligen inte ska ske. Det är mycket farligt för oss. Så mitt råd är väl då välj bara biocidbehandlat om du verkligen har behov av det.

INTERVJUARE.: 0:22:50 Det tycker jag låter som väldigt kloka tips. Tack ska ni ha. Och därmed sätter vi punkt för den här gången. Medverkande i det här avsnittet vad Anneli Rudström. Tack för att du var med.

ANNELI: 0:23:02 Tack själv.

INTERVJUARE.: 0:23:04 Och Margareta Daho, inspektör här hos oss. Tack ska du ha.

MARGARETA: 0:23:07 Tack.

INTERVJUARE.: 0:23:08 Och jag som har varit programledare heter Helena Vogel och är webbredaktör här på Kemikalieinspektionen. Om du vill veta mer om kemikalier i vardagsvaror så kan du gå till vår webbplats och skriva in www.kemi.se/privatpersoner. Tack för i dag.